

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ

В історії кожної держави, мабуть, був свій засновник і просвітитель, людина, навколо якої формувалися зародки майбутньої нації. Для України такою людиною став князь Володимир Великий.

Ще за життя він отримав ім'я Хреститель, а згодом церква канонізувала його як святого. Великим князя нарекли за те, що він перетворив Київську Русь на велику і могутню державу — за рівнем розвитку та військовою силою вона не поступалася найбільшим європейським країнам.

Що то були за часи, якими законами керувалися наші предки і яким богам поклонялися? Як вплинуло на їхнє життя та розвиток держави прийняття святого Хрещення? Який внесок зробив Володимир Великий у розбудову Київської Русі? Відповіді на ці й подібні запитання мають не лише пізнавальне, а й, погодьтеся, прикладне значення.

Народження і дитинство Володимира

Точну дату народження Володимира історики назвати не можуть — з цього приводу в них є різні думки. З огляду на те, що його батько Святослав народився в 942 р., а старший син самого Володимира Вишеслав — близько 977-го, вчені вважають, що роком народження Володимира був 960-й (плюс-мінус кілька років). Російський історик Василь Татищев роком народження Володимира називав 948-й.

«Повість минулих літ» згадує народження Володимира побіжно — у зв'язку із запрошенням його сина Святослава у новгородські князі.

Стаття літопису Нестора від 970 р. розповідає: «Прийшли новгородці у Київ, прохаючи собі князя: «Якщо не підете до нас, то самі добудемо собі князя». І сказав їм Святослав: «А хто б пішов до вас?» І відмовилися Ярополк та Олег. І сказав Добриня: «Просіть Володимира». Володимир же був від Малуші — ключниці Ольги. А Малуша була сестра Добрині; батько ж їм був Малк Любечанин, і доводився Добриня дядьком Володимиру. І сказали новгородці Святославу: «Дай нам Володимира». Він же відповів: «Ось він вам».

Цей короткий запис у літописі Нестора насправді не такий вже й простий. Зрозуміло, що Володимир був незаконним сином Святослава, бастардом. Але яке походження його матері? Російський історик, основоположник історичного вивчення давньоруського літописання та літератури, академік Санкт-Петербурзької академії наук О. О. Шахматов ототожнював Малка Любечанина із древланським князем Малом, причетним до смерті Ігоря, — тим самим, що сватався до Ольги. У світлі цієї гіпотези Малуша виявляється древланською князівною, взятою в рабство Ольгою. Через свою знатність вона зуміла піднятися до важливої посади ключниці при київському дворі, тобто начальниці над іншими слугами.

Не викликає сумнівів той факт, що Володимир був позашлюбним сином князя Святослава і слов'янки — ключниці Малуші. До цього часу в руській княжій династії не траплялося слов'янських полукровок. Та у світі вікінгів це не було чимось незвичним. Тесть Ярослава Мудрого Олаф Скетконунг мав за дружину доньку вождя помор'ян-ободритів, та й сам по матері був слов'янином — сином сестри польського князя Болеслава Хороброго Святослави (Сіґріт Гордої). Однак байстрюк слов'янської прислуги не став би князем, якби вона не була князівського роду.

Дядько Володимира Добриня народився приблизно у 935 р. в Коростені, стольному граді Древланської землі. Володіння його батька, князя Мала,

Князь Ігор, чоловік Ольги, теж добре розумів значення нової віри і тому, можливо, став християнином. Але вони не були активними вірянами. Стоячи на чолі народу, який мав свою споконвічну віру, ні Ігор, ні Ольга не відважувались офіційно й відкрито назвати себе християнами та, звісно, не замислювалися про хрещення всього народу. За багато століть існування прадавня віра стала природною і звичною, тож особливого бажання міняти її на іншу, хай навіть і кращу, серед народу на той час не виникало. Тим більше, що чужинцям за походженням навряд чи вдалося б це зробити.

Володимир до прийняття віри. Князь Володимир, як було зазначено, з дитинства жив у християнському оточенні. Щоправда, батько його, князь Святослав, не любив нової віри — він міцно тримався вірувань свого народу. Святослав у походах проводив більше часу, ніж удома, тож Володимира виховувала його бабуся — княгиня Ольга. Оскільки вона була християнкою, то цілком можливо, що прищепила цю віру й онукові.

Проти цього припущення можна заперечувати, мовляв, якщо християнка Ольга не повернула на нову віру свого сина Святослава, то навряд чи їй вдалося б змінити переконання Володимира. Але на користь такого твердження свідчать обставини життя двох князів: Святослав віддавав перевагу бойовим походам, а Володимир ставив за мету розбудову держави, тому його більше турбувала віра русичів.

До того ж із п'яти офіційних жінок Володимира чотири були християнками — одна грекня, одна болгарка та дві чешки. Навряд чи Володимир зміг уникнути релігійного впливу з їхнього боку. Варяги, яких багато було у війську Володимира, зокрема й на високих посадах, давно були вже християнами. Все це могло позначатися на світогляді князя, схилиючи його до думки про вищість християнства.

Князь Володимир був правнуком Рюрика, який походив з північної Норвегії. Будучи новгородським князем, Володимир підтримував стосунки зі своїми свояками-норвежцями. Між них був і князь Олаф, майбутній норвезький король, який міг вплинув на князя Володимира і схилити його до відмови від язичництва.

Давня скандинавська сага оповідає, що в 986 р. до Києва прибув варязький (скандинавський) князь Олаф Трюггвасон зі своєю військовою дружиною і одним англійським священником. Князь Володимир дуже сердечно прийняв їх. Скандинави гостювали в Києві цілу зиму. Олаф, щирий приятель Володимира, сам недавно прийняв в Англії християнську віру і хотів повернути й київського князя на християнство. За легендою, саме князь Олаф переконав Володимира

в істинності цієї віри. Невдовзі Олаф Трюгтвасон рушив до Візантії, а в середині 987 р. повернувся до Києва разом із грецьким єпископом Павлом, який і охрестив князя Володимира у Василеві коло Києва.

Митрополит Андрей Шептицький з нагоди 900-річчя Хрещення Русі писав, «що впливові норвезького князя Олафа, який відзначався великими християнськими чеснотами та святістю життя, мабуть, треба завдячувати, що князь Володимир Великий прийняв християнську віру».

Володимир був першим правителем, який вже по-європейськи глибоко розумів потреби своєї великої держави. Наділений від природи мудрістю і державницьким розумом, Володимир з'єднав в одне ціле велику кількість племен. Його держава стала однією з найбільших і найміцніших на Сході Європи.

Володимир не цурався Європи — він сам добре бачив, що в культурному розвитку Європа значно перевершувала його державу. Великий князь рано переконався, що ця нова культура потрібна і йому самому, і його народу. У Никоновому літописі читаємо, що Володимир послав своїх послів по різних землях — до Рима, Єрусалима, в Єгипет та інші місця «соглядати земель их и обычаев их». Князь дуже цікавився життям і звичаями в інших землях, досліджував це життя і прагнув прищепити його кращі здобутки своєму народові.

Давні пам'ятки змальовують князя Володимира як небувалого сластолюбця. Початковий літопис розповідає, ніби Володимир мав 800 наложниць, а Никонівський літопис налічує їх аж 1100: «Був же Володимир переможений похиттю до жінок, було йому приведено шість жон. І наложниць було в нього триста у Вишгороді, триста в Білгороді, а двісті — на Берестовім, у сільці, яке й нині зовуть Берестовим. І був він ненаситний на блуд, і, приводячи до себе замужніх жінок і дівчат, він розтівав їх. Був бо він такий жонолюбєць, як і Соломон, бо в Соломона було, кажуть, сімсот жон і наложниць триста, і мудрий він був, а кінець кінцем погиб. Сей же був невіглас, а кінець кінцем знайшов вічне спасіння».

Змалювання Володимира такими темними фарбами — звичне у слов'янських давніх житіях перебільшення гріхів «язичника», бо навіть хозарський каган мав тільки 25 жінок і 60 наложниць. Якщо ж навіть припустити, що Володимир справді мав близько 1000 наложниць, то для нього це не було гріхом. Річ у тім, що на той час — час постійних воєн і нападів — кожен непересічний воїн брав собі певну кількість рабів, передусім молодих рабинь-наложниць. Господар невідьничі, чи то військовий, чи купець, за тогочасним звичаєм, мав насамперед жити з нею сам, а потім, при нагоді, міг її продати. Таким чином, можна допустити, що Володимир як князь міг мати такого завойованого

поступальний розвиток, хоча, звісно, і зазнавала певних змін у державно-політичній структурі. Інша річ, що серед найближчих нащадків Ярослава на великокнязівському київському столі постаті, рівної йому, справді не було.

Хронологія подій

21 березня (20 квітня) 982 р. — народження Ярослава Мудрого.

998–999 рр. — початок князювання Ярослава у Ростові.

1010–1015 рр. — заснування міста, що було назване Ярославлем.

1010–1015 рр. — князювання Ярослава в Новгороді.

1014 р. — відмова Ярослава платити данину від Новгорода Володимирі Великому.

15 липня 1015 р. — смерть Володимира Великого, батька Ярослава.

5 вересня 1015 р. — вбивство Гліба, брата Ярослава.

Початок зими 1015 р. — битва Ярослава та Святополка під Любечем, вступ Ярослава до Києва.

1015–1017 рр. — князювання Ярослава на київському престолі.

1016–1019 рр. — написання «Руської Правди».

1017 р. — відбиття Ярославом нападу печенігів на Київ.

1017 р. — початок будівництва Софії Київської.

1017–1037 рр. — будівництво «Золотих воріт» у Києві.

1018 р. — поразка Ярослава від Святополка та Болеслава у битві на Бузі.

1019 р. — перемога Ярослава над Святополком на Альтському полі.

1019–1024 рр. — перший повноцінний період князювання Ярослава в Києві.

1023 р. — Лиственська битва. Поразка Ярослава від Мстислава.

1026 р. — Городецька угода між Ярославом і Мстиславом. Розподіл сфер впливу.

1026–1036 рр. — двоосібне князювання Ярослава та Мстислава в Київській Русі.

1036–1054 рр. — одноосібне правління Ярослава Мудрого в Києві.

1037–1039 рр. — перший літописний звіт.

1037 р. — заснування монастирів Святого Георгія та Святої Ірини в Києві.

1040-і рр. — написання «Статуту Ярослава».

1049 р. — одруження короля Франції Генріха I з дочкою Ярослава Анною.

1051 р. — заснування головного монастиря Русі — Печерського.

20 лютого 1054 р. — смерть Ярослава Мудрого.

ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ

Понад 800 років минуло від дня народження видатного політика-реформатора, полководця, «батька» Галицько-Волинського князівства Данила Романовича, що увійшов в історію як Данило Галицький.

Данило розбудував систему фортець, міст-замків, що визначали кордони держави, і показав світу, що боротьба із завойовниками можлива.

Важливою рисою Данила Романовича було вміння маневрувати в пошуках оптимальних рішень між внутрішніми та зовнішніми коаліціями. Він належав до тих політичних діячів доби, які відчували виклики часу і адекватно на них реагували. Та в пам'яті народній він лишився насамперед завдяки об'єднанню давньоруських територій, що було першим кроком до консолідації земель Південно-Західної Русі.

Історичний спадок

Для розуміння того, як формувався світогляд Данила Романовича Галицького, потрібно згадати про ситуацію на Русі наприкінці XII ст., з'ясувати походження майбутнього короля, ким були і яку політику вели його рідні.

Свого батька, засновника Галицько-Волинської держави Романа Мстиславича, Данило майже не пам'ятав, бо залишився сиротою в чотири роки. Лише з літописів та слів наближеного до батька боярина Данило дізнався про Романа Мстиславича як видатного державного діяча і полководця.

Князь Роман народився близько 1150 р. і був сином волинського, а в 1168–1169 рр. — київського князя Мстислава Ізяславича та польської княжни Агнеси, доньки краківського государя Болеслава Кривоустого. У молоді роки Роман жив у Кракові в рідні. У 1168–1170 рр. княжив у Новгороді Великому, а з 1170 р. — у Володимирі, місті на Волині, князівському домені батька і його роду Мстиславичів.

У 1199 р. після смерті останнього галицького князя Володимира Ярославича, який не залишив сина, Роман Мстиславич за згоди місцевого боярства посів князівський стіл у Галичі. Об'єднавши Галичину з Волинню, він створив велике і могутнє князівство, що відразу почало відігравати одну з провідних ролей на політичній сцені Давньої Русі й загалом Східної та Центральної Європи.

Утвердившись у Галичі, Роман прагнув до першості в давньоруській державі, що перебувала у стані глибокої кризи, все більше занурюючись у стан феодалної роздробленості. У 1202 р. він, перемігши свого колишнього тестя, київського князя Рюрика Ростиславича, заволодів Києвом. Роман посадив у Києві князем волинського князя Інгвара Ярославича з Луцька. Роман хотів тримати Київ під наглядом. Проте щойно він повернувся до Галича, Рюрик Ростиславич разом із чернігівськими князями Ольговичами і найнятою за великі гроші половецькою ордою взяв Київ штурмом і розорив його.

У відповідь Роман Мстиславич захопив Рюрика, постриг у ченці і відправив до київського монастиря. Заволодівши Києвом, Роман затвердив там свого посадника. Роман запам'ятався передусім як мужній борець проти половецьких нашеств на Русь. Суздальський літопис розповідає про два переможних походи галицько-волинського государя в половецькі степи: у 1202 і 1204 рр. Обидва вони принесли йому всенародну славу.

Волинський князь форсованим маршем пройшов крізь половецьку землю, зайшов у тил ворогові, розгромив і розсіяв орди. Такі походи руський князь повторив кілька разів і зрештою зупинив набіги половців на землі держави.